

Geschiedenis van Spanje

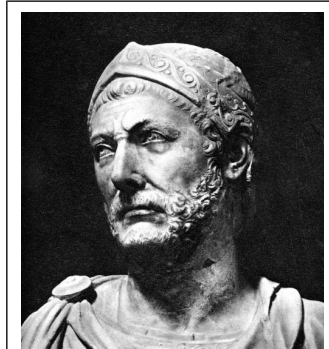
Romeinen

Casa Cultural

Romeinen

Tweede Punische oorlog

De verovering van het Iberisch schiereiland door de Romeinen heeft tweehonderd jaar geduurd. Een langdurige verovering in vergelijking met die van de Moren, die negenhonderd jaar later bijna het gehele schiereiland binnen twee decennia jaar in handen wisten te krijgen. De Romeinen gingen de confrontatie met de eerder binnengedrongen Carthagers en de inheemse Iberiërs niet aan met een vooropgezette en uitgewerkte strategie. Er was meer sprake van reacties op gebeurtenissen en omstandigheden die zich aan hen voordeden. Wel hadden zij weet van de rijkdom aan mineralen en ertsen in de Iberische bodem en alleen al daarom bevochten de Romeinen de Carthagers die evenzeer uit waren op exploitatie ervan. En natuurlijk, de Romeinse veldtochten werden daarnaast geïnitieerd door bestuurders en hoge militairen die zich wilden laten gelden en uit waren op verbetering van hun eigen machtspositie. Ter verrijking van zichzelf, verhandelde de elite op ruime schaal inheemse bewoners van overwonnen gebieden als slaven. Er bestonden dus bij de Romeinen zeker geen vastomlijnde plannen om het Iberisch schiereiland te veroveren, maar de aanwezigheid van de Carthagers vormde wel een bedreiging in economische zin. Vandaar dat de Romeinen aan de Carthagers het ultimatum stelden niet de Ebro over te steken naar het noorden. Pas toen Hannibal in 218 BC zijn veroveringstochten inzette, het ultimatum negeerde na Sagunto te hebben verwoest en het Romeinse imperium rechtstreeks op eigen bodem belaagde, zagen de Romeinen zich gedwongen tot militaire actie. De Tweede Punische oorlog brak uit. Hannibal stak met zijn leger, versterkt met olifanten de Alpen over en bracht de Romeinen een aantal gevoelige nederlagen toe (o.a. de slag bij Cannas, 216 BC), waar Hannibal de Romeinse bloem der natie in de pan hakte. Vreemd genoeg durfde Hannibal Rome zelf niet aan te vallen en op den duur stagneerde de tweede Punische oorlog in Italië. Deze oorlog werd voortgezet op het Iberisch schiereiland. Het was Publius Cornelius Scipio, Romeins consul, die met een leger richting Rhônedal optrok tegen Hannibal, maar toen bleek dat Hannibal al gepasseerd was en richting Alpen trok, overzee terugkeerde naar Pisa en Rome om vervolgens met zijn broer Cneo Cornelius Scipio de tegenaanval te starten. In 218 BC landden zij bij de stad Ampurias. De slag bij Cesse, nabij Tarraco, het later Tarragona, was het eerste wapenfeit van Cneo en ook de eerste keer dat de Carthagers op Iberische bodem een nederlaag leden. Tarraco werd het centrum vanwaaruit de Romeinse verovering van het schiereiland werd ingezet. In 209 BC viel Cartago Nuevo (het huidige Cartagena) in hun handen waarmee zij de Carthagers van hun laatste uitvalsbasis aan de Middellandse Zeekust van Spanje beroofden.

Hannibal Barca
247-183 BC

Voor Carthagers zowel als de Romeinen was het van groot belang om allianties aan te gaan met de inheemse volkeren. De *Ilergetes*, een Iberisch volk dat in het huidige Catalonië woonde, speelde daarin een bijzondere rol. Tot 210 BC vochten hun leiders Indíbil en Mandonio aan de zijde van de Carthagers om enkele jaren later de kant van de Romeinen te kiezen die toen aan de winnende hand waren. De Ilergetes wisselden van bondgenoot niet zozeer uit sympathie met de ene of de andere partij, maar vooral om het eigen belang te dienen. Zij hoopten dat de Romeinen na de Carthagers te hebben verslagen het Iberisch schiereiland met rust zouden laten, maar daarin vergisten zij zich. Rond 207 BC probeerden de Ilergeten zich van het Romeinse juk te ontdoen en organiseerden zij diverse opstanden die resulteerden in de verovering van een groot deel van het Ebrodal. Uiteindelijk werden de Ilergeten door Scipio verslagen in 205 BC, waarbij Indíbil de dood vond.

Celtiberische oorlogen

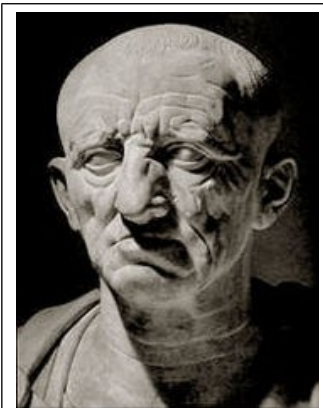
Na afloop van de Tweede Punische oorlog in 202 BC stichtten de Romeinen twee provincies in Hispania als onderdelen van hun imperium: *Hispania Ulterior* (verst verwijderd van Rome) en *Hispania Citerior* (dichterbij bij Rome). Voor de veroveraars niet meer dan een administratieve maatregel. Op diverse plaatsen braken echter opstanden uit, wat de Romeinen ertoe bracht om in 195 BC consul Marco Porcio Cato opdracht te geven de opstand in Hispania neer te slaan. Deze militaire interventie in het kustgebied breidde zich uit via het dal van de Ebro in westelijke richting naar het binnenland waar slag werd geleverd met de inheemse bevolking. Een moment van consolidatie van gezag

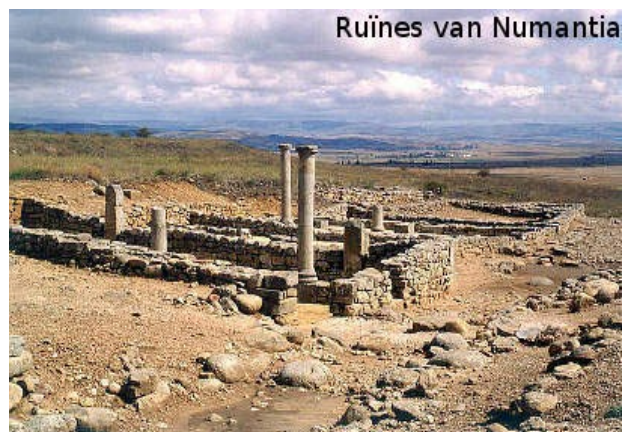
dat tot dan toe alleen in theorie bestond. Cato was een harde bezetter die ervan uitging dat in een oorlog alles geoorloofd was tot aan het volkomen vernietigen van kernen van verzet. In de volgende fase van verovering door Tiberio Sempronio Graco, pretor van Hispania Ulterior in 180-178 BC, werd voor een andere aanpak gekozen, een vreedzame, waarbij geprobeerd werd inwoners van een gebied voor zich te winnen. Deze gematigde manier van optreden van Graco en enkele van zijn opvolgers heeft ertoe bijgedragen dat de relatie met de inheemse bevolking verbeterde waardoor deze de beschikking kreeg over commerciële en institutionele middelen die hun integratie in de Romeinse wereld vergemakkelijkte.

De relatie tussen de Iberiërs en de Romeinen in het noordoostelijk deel van het Schiereiland bereikte zijn spannend hoogtepunt in de periode van het beleg van Numantia (nabij Soria). Ondanks de inspanningen van Graco en zijn opvolgers bleven de vooral arme Iberiërs zich verzetten tegen de aanwezigheid van de Romeinen. De meer welgestelde elite voegde zich in de romanisering. In 154 BC stuurde Rome consul Quinto Fulvio Nobilior met een leger van 30.000 man naar het Celtiberische gebied naar aanleiding van een rebellie in de stad Segeda in het Ebrodal. De inwoners van Segeda trokken zich terug in Numantia, de best verdedigbare stad in de regio, en wisten samen met haar inwoners de aanval van Nobilior te weerstaan, om vervolgens vijftien jaar stand te houden tegen de Romeinen. In 137 BC probeerde de Romeinse heerser Cayo Hostilio Mancino een pact te sluiten met Numantia en de samenwerking met de inheemsen te herstellen, maar de Romeinse Senaat verwierp dit voorstel en eiste onvoorwaardelijke overgave.

In 134 BC maakte Cayo Espición Emiliano (later el Numantino genoemd) een einde aan het verzet van Numantia. Hij bouwde zeven verdedigingslinies rond de fortificatie van Numantia waarmee hij voorkwam dat de stad van buitenaf kon worden bevoorraadt. Na acht maanden van vergeefse belegering vielen de Romeinse garnizoenen de stad binnen en veroorzaakten een slachting onder de door honger en pest gedecimeerde bevolking. De overlevenden werden verkocht als slaven. De Celtiberische oorlogen waren daarmee ten einde.

Marco Porcio Cato
234-149 BC

Ruïnes van Numantia

Oorlog van Lusitania

Viriato

Het Atlantische deel van het schiereiland, Lusitania, kreeg pas rond 150 BC aandacht van de Romeinen. Servio Sulpicio Galba, bestuurder van Hispania Ulterior, slaagde erin de bewoners bijeen te brengen met de belofte vrede overeen te komen en een begin te maken met de verdeling van het land onder de diverse stammen. Eenmaal zover gekomen verbrak Galba zijn gelofte en maakte korte metten met hen. Voor dit uitzonderlijke gedrag werd Galba vervolgd, maar hij ging uiteindelijk vrijuit. Velen wisten te ontkomen aan het bloedbad, onder wie Viriato, van wie wordt aangenomen dat hij lid was van een van de adellijke Lusitaanse families, zij het dat hij ook best een lokale bendeleider kan zijn geweest, maar dan wel een van formaat. Viriato bouwde een Lusitaans front op tegen de Romeinen en versloeg hen enkele keren in de strijd. In 139 BC, op het

hoogtepunt van zijn macht - hij werd door zijn vijanden 'rey de Hispania meridional' (koning van zuidelijk Hispania) genoemd - kochten de Romeinen drie van zijn naaste medewerkers om die Viriato naar Rome had gestuurd om te onderhandelen. Het drietal vermoordde Viriato in zijn slaap. Deze gebeurtenis markeert het einde van de Lusitaanse oorlog en tevens het einde van het Lusitaanse verzet tegen de Romeinen.

Nadat het Iberische en Lusitaanse verzet gebroken was, volgden er nog drie perioden van oorlog, waarvan de oorlog van Sertorius (83-73 BC) en die van Caesar tegen Pompeus (49-44 BC) deel uitmaakten van de Romeinse burgeroorlogen (91-31 BC). Tenslotte was er de veldtocht van keizer Augustus (26-19 BC) ter verovering van het noordwestelijk deel van het schiereiland.

Burgeroorlogen

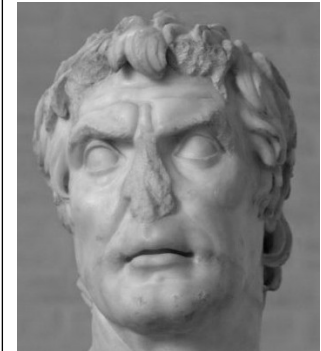
De Romeinse expansie in Hispania bracht veranderingen teweeg in leefomstandigheden in Italië en droeg bij aan de opkomst van een nieuwe sociale klasse: die van de caballeros ofwel equites die een economische bovenlaag vormden, op zoek naar rijkdom en politieke macht. Zij bevonden zich tussen de klasse van de aristocraten, vertegenwoordigd door de meerderheid van de families die de Senaat beheersten aan de ene kant en aan de andere kant de volkspartij, eveneens geleid door aristocraten, maar waartoe ook de homines novi ofwel nieuwe burgers behoorden (de eersten uit hun familie die werden toegelaten tot bestuurlijke functies). De twisten tussen deze groeperingen leidden eerst tot het aan de macht komen van

Sertorius

de volkspartij onder leiding van Cayo Mario gevolgd door een machtsgreep rond 83 BC van de aristocraat en geniale militair Lucius Cornelius Sulla Felix (138-78 BC), die zich ontwikkelde tot absoluut heerser.

Quitius Sertorius (122-72 BC), die carrière maakte in het leger en van 77-93 BC al opereerde als militair tribuun in Hispania, werd na in 83 BC nog net door Sulla's voorganger Mario benoemd tot pretor van Hispania Citerior. Zijn vertrek uit Italië kan echter eerder gezien worden

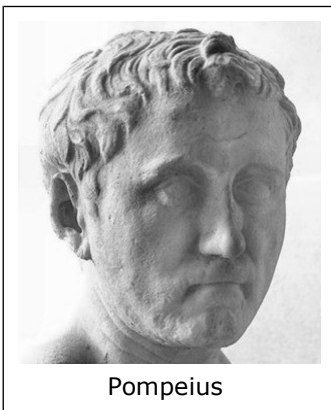

Sulla

als een vlucht voor de nieuwe heerser dan het accepteren van een

mandaat. Hij nam zich voor om Hispania te veranderen in een basis van waaruit de macht van de volkspartij kon worden hersteld. Twee jaar lang wist Sertorius zich te handhaven in Hispania Citerior waarmee er voor het eerste twee Hispania's waren die elk gehoorzaamden aan een verschillende partij in het moederland.

Om de activiteiten van Sertorius de kop in te drukken stuurde Sulla een enorm leger de Pyreneeën over, maar Sertorius ging die confrontatie niet aan, hij vluchtte en kwam uiteindelijk terecht op Ibiza, dat een zekere mate van autonomie had ten opzichte van Rome. Hij verenigde zich met lokale zeerovers die de Mediterrane wateren afstruinden. Beweerd wordt dat hij op een van zijn reizen op de Atlantische oceaan de Canarische eilanden heeft ontdekt. In Tanger hielp hij de lokale bevolking om hun vorst af te zetten. De Romeinse heersers in Hispania lieten het er niet bij zitten en stuurden een leger dat echter door Sertorius werd verslagen. Hij bouwde een stevige positie op in Tanger waar hem in 80 BC het verzoek bereikte van de Lusitanen om hen terzijde te staan in hun opstand tegen Rome. Hoewel Rome een leger op de been bracht dat qua omvang vele malen groter was dan dat van Sertorius, wist deze de Romeinse druk te weerstaan door grote confrontaties te vermijden.

Pompeius

De Romeinse Senaat, beheerst door de aristocraten, vonden in de jonge Cnaeus Pompeius degene die de opstand in Hispania zou weten te bedwingen. Hij arriveerde in 77 BC in Hispania met een enorm leger van zestigduizend man, maar het duurde nog tot 73 BC - het jaar waarin Sertorius overleed in Osca (Huesca) - alvorens Pompeius de opstandelingen versloeg. Tijdens een overwintering in 75/74 BC stichtte hij de stad van Pompeius, het huidige Pamplona. In feite was Sertorius op en top Romein, die veel heeft bijgedragen aan de romanisering van Hispania in de jaren die voorafgingen aan de keizerlijke overheersing van het schiereiland. Hij vormde zijn leger naar Romeinse snit, richtte een militaire academie op waarin autochtone bewoners van Hispania werden opgeleid en introduceerde het burgerlijke Romeinse recht. Dit alles met de bedoeling de inwoners van Hispania onder het door de volkspartij beheerste

Romeinse dak te brengen. Zijn overwinnaars en de latere keizers hebben met die inspanningen van Sertorius hun voordeel gedaan. Pompeius verliet Hispania in 71 BC. Vanaf dat moment rees zijn ster in Rome en in 60 BC vormde hij samen met Crasus en Julius Caesar het eerste Romeinse triumviraat. Dat hield niet lang stand en na de dood van Crasus in 53 BC brak een strijd los tussen Pompeius en Julius Caesar om de alleenheerschappij. Die strijd werd uiteindelijk beslecht op het grondgebied van Hispania in de jaren 49-44 BC. De zoon van Pompeius, Sextus Pompeius, wist stand te houden tegen de cesarianen, maar werd uiteindelijk voor vijftig miljoen dinar uitgekocht door Marcus Aemilius Lépidus, die in 43 BC samen met de latere keizer Augustus, achterneef van Julius Caesar en Marcus Antonius het tweede triumviraat vormde.

Cantabrische oorlogen

Toen de Romeinen rond het midden van de tweede eeuw BC aan de verovering van het noordwesten van het Iberisch schiereiland begonnen, troffen zij een aantal Iberische stammen aan die zich in diverse stadia van ontwikkeling bevonden. Langs de noordkust leefden er van oost naar west:

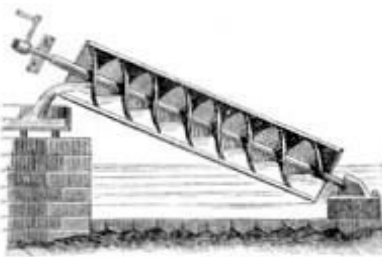
Vascones (Basken), Vardulos, Caristos en Autrigones, stammen die gewend waren te leven onder een vorm van schatplicht aan lokale heersers en die zich relatief gemakkelijk konden schikken onder het Romeinse bestuursstelsel. Dat lag anders bij de Cantabros en ten westen van hen wonende Astures, die geen enkele vorm van gezag kenden en zich hevig verzetten tegen de Romeinen. Het duurde van 150 tot 30 BC voordat de Romeinen behalve de hierboven genoemde stammen ook de ten zuidoosten van het Cantabrisch gebergte levende Turrones en Vacceos hadden onderworpen, waarmee zij de Asturianen en Cantabriërs beroofden van hun handelsmarkten. Dit leidde tot strooptochten van de bergbewoners op zoek naar voedsel en zelfs pogingen om rijke gebieden in handen te krijgen.

Op hun beurt wierpen de Romeinen, opererend vanuit de door hen gestichte stad Asturica Augusta - het huidige Astorga - een schier ondoordringbare barrière op voor de noordelijke stammen. Uiteindelijk leidde dit tot de Cantabrische oorlogen die duurden van 26 tot 19 BC en waarin de bergbevolking gedecimeerd werd. Vanaf de Cantabrische oorlogen tot aan het eind van de eerste eeuw begon de Romeinse cultuur veld te winnen in het door hen veroverde gebied, zij het niet overal in gelijke mate. In het oosten en midden van de meseta integreerde de lokale bevolking goed in de nieuwe cultuur, maar in de kustgebieden was daarvan veel minder sprake, terwijl de bergbewoners gewoon hun aloude gebruiken in ere hielden.

Mijnbouw, water en wegen

Tijdens, maar vooral na de verovering van het Iberisch schiereiland, begonnen de Romeinen aan een grootscheepse exploitatie van de talrijke mijnen die in de oudheid al bestonden en door de Carthagers in gebruik waren genomen. In vergelijking met andere landen in het Middellandse Zeegebied was (en is) Spanje rijk aan allerlei mineralen en voor de veroveraars dus zeer aantrekkelijk, want met de opbrengst ervan konden zij hun dure oorlogen financieren.

De zilver- en loodmijnen van Cartago Nova vormden het eerste doelwit voor de veroveraars uit Italië. Deze mineralen werden ook gewonnen in de mijnen van Córdoba (La Loba) en die van Cástula in de Sierra Morena. Belangrijk waren tevens de koper-, zilver- en goudmijnen van Rio Tinto. Later kregen de Romeinen de goudmijnen van Las Médulas bij Astorga in het noorden

in handen, die uitgroeiden tot de voornaamste bron van dit edelmetaal voor het hele imperium. De Romeinen hadden zelf geen ervaring met mijnbouw en namen de technieken over van de Carthagers die deze op hun beurt hadden geleerd van de inheemsen en mogelijk ook van de Grieken. Technische snufjes zagen het licht zoals de schroef van Archimedes, het waterrad en de pomp van Ktesibios (in de zestiende eeuw tot brandspuit ontwikkeld). Het zijn machinerieën die ook nu nog in gebruik zijn om water te verplaatsen.

Andere economische activiteiten die tot bloei kwamen waren de geïrrigeerde landbouw aan de oevers van rivieren zoals de Ebro en de Betis (Guadalquivir) en de fabricage van gepekeld vis aan de oostkust. Vooral de productie van olijfolie in het Betisgebied was zeer omvangrijk. Al deze activiteiten brachten enorme handelsstromen teweeg tussen Spanje en Italië. Handel kan niet zonder infrastructuur en de Romeinen waren in de aanleg ervan ware meesters. De meest

in het oog springende bouwwerken zijn het wegennet (red viaria) met zijn vele bruggen (puentes), de aquaducten (acueductos) en de stuwdammen (presas de contención).

Triomfboog van Berà op de via Augusta, ten noorden van Tarragona aan de N-340.

Het wegennet, dat door de Romeinen werd aangelegd voor militaire doeleinden, komt grotendeels overeen met het huidige en verbond alle toen bestaande grotere plaatsen met elkaar. De oudste weg (calzada) is die van Hercules die vanaf de voet van de Pyreneeën naar Cartagena (Cartago Nova) liep en dateert uit de tweede eeuw BC. Later werd hij uitgebreid en vormde een vijftienhonderd kilometer lange verbinding over het oostelijk deel van het schiereiland, vanaf de Pyreneeën via Córdoba en Sevilla (Hispalis) naar Cádiz (Gades). Deze belangrijke weg werd

door keizer Augustus naar zichzelf vernoemd (via Augusta) en liep vanaf Spanje langs de kust van de Middellandse zee door tot in Italië. De huidige wegen N-420 en N-340 en de autosnelweg (Autopista del Mediterráneo) volgen deels hetzelfde tracé als de via Augusta.

Een andere belangrijke verbinding was de weg die Cádiz via Sevilla en Salamanca verbond met Astorga (Asturica Augusta), een belangrijk knooppunt van wegen in een agrarisch gebied en vlakbij de beroemde goudmijn Las Médulas waar heuvels letterlijk ondermijnd werden en gedeeltelijk instortten. Las Médulas maakt deel uit van het werelderfgoed van de UNESCO.

De wegen in Spanje werden volgens Romeins recept gebouwd en bestonden uit vier verschillende lagen, tezamen vijfenveertig centimeter à een meter dik en waren vijf à zes meter breed. Talloze bruggen werden gebouwd waarvan sommige nu nog in gebruik zijn. Ze werden gebouwd door op een houten constructie stenen aan te brengen, waarna het hout werd verwijderd. Bekende voorbeelden van deze bruggen zijn die van Alcántara, van Cangas de Onís en die van Toledo. Maar behalve deze bekende Romeinse bruggen, zijn er ook tal van kleine bruggetjes te vinden op secundaire wegen die nu vaak als wandelpaden in gebruik zijn.

Cangas de Onís, Asturië

Om landbouw, veeteelt en tuinbouw in droge streken mogelijk te maken construeerden de Romeinen in Spanje tal van stuwdammen om water op te vangen en te distribueren. Er zijn ongeveer vijftig van deze bouwwerken gelokaliseerd, waarvan er eenendertig met zekerheid aan Romeinse bouwmeesters kunnen worden toegeschreven. Het merendeel van deze dammen ligt in een strook land die zich uitstrekt vanaf Mérida, via Toledo naar Zaragoza. Waarom juist daar zoveel dammen werden gebouwd en elders niet, is niet bekend.

Drie van de grotere stuwdammen zijn nog steeds in gebruik. Het zijn de dammen van Cornalvo, Proserpina - beide in de buurt van het huidige Mérida (Emerita Augusta) en die van Almonacid in de buurt van Belchite (Zaragoza). Laatstgenoemd bouwwerk is met zijn vierendertig meter het hoogste nog bestaande Romeinse bouwwerk ter wereld.

Cornalvo

Proserpina

Almonacid

Om het water te vervoeren naar diverse plaatsen bouwden de Romeinen aquaducten, waarvan er diverse nog in goed staat verkeren. Eén van de meest beroemde aquaducten is dat van Segóvia, dat tot voor kort nog in gebruik was. Dit aquaduct dateert waarschijnlijk uit de tweede helft van de eerste eeuw BC, heeft een maximale hoogte van ruim achtentwintig meter en is opgebouwd uit 167 bogen. De Moren vernietigden een deel van het bouwwerk in de elfde eeuw, maar het werd in de vijftiende eeuw gerestaureerd. Volgens een legende is dit aquaduct op één nacht gebouwd door de duivel en zijn trawanten om een meisje dat moe was van het water sjouwen een plezier te doen. In ruil voor haar ziel uiteraard, mits het aquaduct af zou zijn voor zonsopgang. Maar voordat de laatste steen gelegd werd, kraaide een haan. De duivel stond perplex en verdween, het machtige bouwwerk en de ziel van het meisje achterlatend.

Urbanisatie en romeins recht

De Romanisering van het Iberisch schiereiland is een langdurig proces geweest, dat begon met de eerste veroveringen in de tweede eeuw BC en voortduurde tot aan het ineensinken van het Romeinse gezag aan het begin van de vijfde eeuw. Gedurende deze zes eeuwen verdrong het Latijn als geschreven taal de inheemse talen, werd het Romeinse bestuursmodel en recht

ingevoerd, een infrastructuur gecreëerd, urbanisatie vond plaats en het land werd doordrongen van de christelijke religie. Dit gebeurde niet overal tegelijk en de romanisering drong ook niet overal even sterk door. Het proces begon in de provincies Baetica en de oostelijke delen van Cartaginensis en Tarragonensis, waar al urbanisatiekernen bestonden uit de preromeinse tijd. In andere delen drong de romanisering later door en hield het gebruik van de inheemse taal zelfs stand, zoals in het Baskenland. Het vehikel dat het meest heeft bijgedragen aan de romanisering van het Iberisch schiereiland was het Romeinse leger, vooral gedurende de periode van vier eeuwen van vrede waarin het leger

niet zozeer de rol vervulde van die van een bezetter, maar van een beschermer van de burgers van het Iberisch schiereiland tegen aanvallen van buitenaf en dat voornamelijk bestond uit militairen van Iberische origine.

Het Romeinse bestuursmodel dat in Spaanse bevolkingskernen werd geïntroduceerd richtte zich in het algemeen niet op religieuze en politieke gebruiken van de onderworpen volkeren. Voor de Romeinen stond het innen van belasting en de rekrutering van soldaten op de eerste plaats. Typerend voor deze bestuurscultuur was de focus op stedelijke samenlevingen. De Romeinen stichtten vanaf het eind van de eerste eeuw BC tal van steden op het Iberisch schiereiland, soms door regionale marktplaatsen tot stad uit te bouwen. Voorbeeld van dat laatste is het Forum Limicorum, het huidige Guinzo de Limia (provincie Orense), een nederzetting die in de Romeinse tijd aan de belangrijke Via Nova lag, de verbindingsweg van Bracara Augusta (tegenwoordig Braga) in Portugal met de toenmalige Asturiaanse hoofdstad Asturica Augusta (Astorga). Voorbeelden van oorspronkelijk Romeinse steden die nu nog als stad bestaan, zijn het huidige Mérida, Astorga en Zaragoza. Deze steden werden gebouwd volgens de methode die reeds algemeen was in de vijfde eeuw BC met straten die haaks op elkaar staan, voorzien van een rioolstelsel. In Astorga en Mérida zijn deze rioolstelsels nog altijd in gebruik. De Romeinse steden varieerden in omvang tussen de tien en vijftig hectare, maar er waren uitzonderingen zoals Córdoba en Burgos met 70 ha. en de uitschieter Mérida met 120 ha.

Plattgerond van Caesaraugusta
(op een moderne kaart van Zaragoza)

Nauw verbonden aan de urbanisatie van Spanje naar Romeinse snit was de introductie van het Romeinse recht, dat in meer algemene zin een van de hoekstenen is van onze westerse beschaving. Vier belangrijke wetten zijn in Spanje bewaard gebleven, zonder welke de organisatie en het bestuur van de provinciale steden van destijds moeilijk te begrijpen zijn. De eerste is de Ley de Urso. Urso (provincie Sevilla) werd als kolonie gesticht door Antonius in het jaar 44, vlak na de moord op Caesar. In de naar deze plaats vernoemde wet zijn bepalingen opgenomen omtrent de bevestiging van huwelijken van ondergeschikten van Caesar met inheemse vrouwen. Ook werd in deze wet het toezicht op de publieke werken, de straten, de watervoorraden, de riolen et cetera, geregeld. Daarnaast bevatte de wet regels omtrent verkiezing van de magistratuur, die qua vorm nog steeds in Spanje bestaat. Tenslotte: priesters werden vrijgesteld van militaire dienst. Deze wet van Urso wordt bewaard in het Nationaal Archeologisch Museum te Madrid.

De tweede wet van belang, la Ley de Salpensa (nabij Sevilla), dateert uit de jaren 82 en 84 en regelde de juridische positie van individuen volgens Romeins recht en kende het staatsburgerschap toe aan lokale magistraten, hun vrouwen en kinderen in de mannelijke lijn. In deze wet zijn ook bepalingen opgenomen over de vrijlating van slaven. De derde wet, la Ley de Málaga, uit dezelfde periode, is gewijd aan de gemeentelijke verkiezingen en economische aangelegenheden en in de vierde wet tenslotte, la Ley de Irnitana, gevonden in Saucejo (provincie Sevilla), werd de macht van raadsleden geregeld, de procedure ter vaststelling van tarieven en het recht beschreven met betrekking tot tempels, straten, buurten, riolen, markten et cetera.

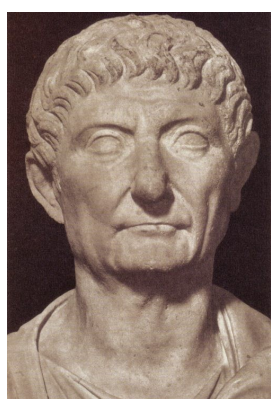
Taal en religie

In geheel Spanje, behalve in het Baskenland, werd door de Romeinen het Latijn geïntroduceerd. Het Iberische schrift en alfabet verdwenen al in de eerste helft van de eerste eeuw. Beheersing van het Latijn was vereist om het Romeinse burgerschap te verwerven. Aanwijzingen voor deze vroege vervanging van het Iberische schrift door het Latijn zijn onder meer te vinden in inscripties in zogenaamde Téseras, kleine stukjes hout of ivoor, maar meestal van ijzer of brons, waarop teksten waren gegrift bij wijze van wachtwoord, als bewijs van een overeenkomst, verdeling van een stuk land, eerbewijs, bezegeling van een vriendschap of erkenning van een recht. Ze hadden allerlei vormen (bijvoorbeeld van een een zwijntje) en werden vaak aan beide kanten bewerkt. Natuurlijk bleven de gesproken inheemse talen veel langer bestaan, vooral in het Noorden (Galicië). In de vierde eeuw was zelfs sprake van een Keltische opleving en ook handelaren, militairen en slaven brachten talen mee die het linguïstisch landschap verrijkten.

De opkomst van het christendom werd in eerste instantie vergemakkelijkt door de tolerante houding die de Romeinen aannamen tegenover spirituele invloeden vanuit het oosten - waaronder het christendom - die zij beschouwden als eendagsvliegen. Of het christendom zijn weg naar het Iberisch Schiereiland vond vanuit Rome of via Afrika, zal wel altijd onderwerp van debat blijven, evenals het tijdstip waarop de opmars van deze religie in Spanje begon. Voor sommigen was dat al in de eerste eeuw met de wat onwaarschijnlijke geachte komst van Santiago naar

Spanje of met het meer aannemelijke bezoek van Paulus in die tijd, terwijl door anderen wordt aangenomen dat het christendom er pas later zijn intrede deed, getuige de eerste afzweringen waartoe gelovigen werden gedwongen bij de christenvervolgingen in de derde eeuw. De eerste overtuigende documenten over het christendom dateren van het eind van de tweede eeuw en zijn van de hand van Iraeneus, bisschop van Lyon. Tertulianus stelt in zijn geschriften dat aan het begin van de derde eeuw het christendom tot in alle uithoeken van het Iberisch schiereiland was doorgedrongen.

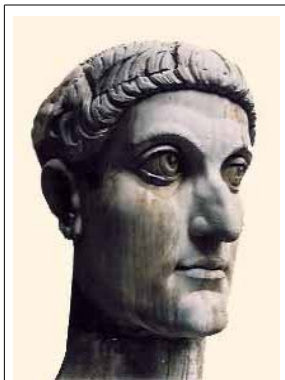

Diocletianus
(242-316)

Aan het eind van de derde eeuw begonnen de Barbaren het Romeinse imperium aan te vallen. Het was Diocletianus (regeerperiode 284-305) die de verzwakking van het rijk weet aan de verspreiding van het christendom en daarom een christenvervolging ontketende die zijn weerga niet had. De verzwakking van het imperium was absoluut niet te wijten aan de opkomst van het christendom, maar zeker is wel dat de

sobere levenshouding van de christenen botste met de decadentie van de Romeinen. Dit bleek duidelijk tijdens het eerste katholieke concilie in Spanje, dat van Elvira (Ilíberis), nabij Granada, aan het begin van de vierde eeuw, waar veel aandacht werd besteed aan verheffing van de moraal en formulering van strenge voorschriften zoals het celibaat. In het jaar 303 werd verordonneerd dat de christelijke kerken vernietigd moesten worden, boeken en geschriften verbrand en christenen die publieke functies bekleedden uit hun ambt zouden worden ontzet. Bisschoppen werden gevangen genomen en gemarteld.

Uit die tijd kennen we tal van martelaren waarvan Santa Eulalia de Mérida een van de bekendste is. In het jaar 305 verdween Diocletianus van het toneel en kwam het bewind in handen van Constantijn die het christendom de ruimte gaf. Belangrijk voor de verdere ontwikkeling van het katholicisme was het Edict van Milaan. De tekst van dit edict ademde de geest van westerse tolerantie en zette zich af tegen fanatisme. Het was Constantijn die aan katholieke bisschoppen burgerlijke jurisdictie verleende en vrijstelling van belasting op hun commerciële activiteiten. Zo ontstond een nieuwe klasse van bevoorrechten. Tegen het eind van de vierde eeuw verdwenen in het Romeinse rijk de heidense gebruiken en tempels. In 380 werd met het Edict van Tesseloniki, vier decennia na Constantijn, het christelijk geloof de nieuwe officiële godsdienst in het Romeinse rijk.

Constantijn
(272-337)

In de loop van de vierde eeuw doken er binnen de christelijke kerk diverse afwijkende denkbeelden op zoals het Donatisme (vechtend voor eenvoud en gestrengheid) en het Arianisme (waarin het dogma van de drie-eenheid niet werd geaccepteerd), maar een echt van Spaanse bodem zijnde ketterij was het Priscillianisme, genoemd naar bisschop Priscillianus van Ávila. Priscillianus stichtte een curieuze sekte van gnostische aard met zeer rigoureuze opvattingen zoals het verbod op menselijke procreatie, ontkenning van de goddelijke drie-eenheid en pantheïstische opvattingen als die van de menselijke ziel als deel van God. Het was een krachtige sociale beweging waarin veel vrouwen

participeerden. Tijdens het Concilie van Zaragoza werd deze beweging veroordeeld. In 385 werd Priscillianus onthoofd, een besluit dat tijdens het Concilie van Toledo in 400 (aan de vooravond van de invallen der Barbaren) werd geratificeerd.

Zoals hierboven al opgemerkt, had de romanisering en dus ook de verspreiding van het christendom in Spanje, in belangrijke mate een militaire achtergrond. Deze binding tussen leger en kerk zou zich herhalen tijdens en na de *Reconquista* en gedurende vele eeuwen het agressieve karakter van het Spaanse katholicisme bepalen. Een laatste opleving ervan kennen we uit de tijd van de Franco-dictatuur.

Willem Peeters, 8 juli 2009

Afbeelding titelblad: Aquaduct van Mérida. Foto: Casa Cultural